

som språk

Musik har ibland beskrivits som känslans språk, med en förmåga att gestalta och sätta oss i kontakt med aspekter av oss själva som inte så lätt låter sig uttryckas i ord. Musik som språk har inte samma entydighet som det talade språket och är därför inte användbar för att berätta en historia i vanlig mening. Lika fullt har musikforskaren Sven Bjerstedt från Lund skrivit en avhandling med titeln *Storytelling in Jazz Improvisation*. Att i ett sammanhang som jazzimprovisation tala om historier berättande är, som Bjerstedt visar i sin studie, en intressant och fruktbar metafor. Jazzens improvisationskonst har också i olika sammanhang betraktats som en vändning mot det orala, mot talet. Så har till exempel kompositören och musikteoretikern Johan Cage jämfört hur jazzmusikerna i sin konversation faller in i varandras spel på ett sätt som har stora likheter med vad som sker i det verbala samtalet.

ATT SPELA ETT INSTRUMENT kräver färdighet, men den tekniska kontrollen över instrumentet är inte nog för att bli en intressant eller bra jazzmusiker – du måste också ha något att säga. Lester Young, en av jazzens stora improvisatörer, drog på sin tid till sig många unga musiker som ville visa upp sina färdigheter i hans sällskap. Han brukade säga: "Ok du e hip, du kan spela fort och du kan spela många toner, men vad har du att berätta?" Jazzimprovisation som berättelse handlar inte om att rikta fokus mot att priset på mjölken gått upp, eller att klaga över problem med matsmältningen. Jazzimprovisation som historieberättande är en metafor för tonspråkets relation till det specifika sammanhang och den kultur i vilken musiken är verksam.

Jazzen har sitt ursprung i den afro-amerikanska kulturen och denna har alltid kännetecknats av ett flerdimensionellt och undertryckt meningsskapande. Afro-amerikanska former för historieberättande bär på budskap, attityder och koder som förmedlar innebörder och meningssammanhang som utomstående inte alltid har tillgång till. Alla afro-amerikanska kulturuttryck är inbegripna i en dialog med historien såväl som med det som händer i nuet. Jazzmusikerns improvisation är inte, som det ibland framställs, enbart ett uttryck för ögonblickets ingivelse, även om det finns en öppenhet som innebär

Afro-amerikanska former för historieberättande bär på budskap, attityder och koder som förmedlar innebörder och meningssammanhang som utomstående inte alltid har tillgång till

att publiken är indragen i den skapande processen. Att improvisera handlar om att låna, återanvända, förskjuta och referera till redan existerande fraser, riff, melodier och rytmiska figurer. Genom nya retoriska ansatser, som kommunicerar och talar om den egna positionen i relation till traditionen, skapas ett eget, personligt uttryck.

ALL IMPROVISATION ÄR grundad i ett förhållande till traditionen. Även den som bryter med traditionen står i ett beroendeförhållande till den. På samma sätt som punken i Eng-

Bild: TON POUW
MILES DAVIS. Haag 1987.

Bild: SVEIN OVE EKORNESVAG
ORNETTE COLEMAN. Molde 2008.

Bild: AP
CHARLIE PARKER. Hollywood 1945.

ÄMNET

Musik som språk har inte samma entydighet som det talade språket och är därför inte användbar för att berätta en historia i vanlig mening. Lika fullt har musikforskaren **Sven Bjerstedt** från Lund skrivit en avhandling med titeln *Storytelling in Jazz Improvisation*. **Ove Sernhede** har läst den.

SKRIBENTEN

Ove Sernhede är professor vid Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande och medverkar regelbundet i GP. Skrev senast om privatiseringen av välfärden.

land kan ses som ett spegelvänt, "vitt" svar på reggaen, som var 1970-talet kraftfullaste rebellmusik, så var till exempel Ornette Colemans fri-form jazz ett sätt att skruva sig ur de form- och tonspråk som bebopen skapat. Colemans tvära musikaliska sökande bars fram av en strävan att under nya historiska omständigheter berätta samma historia som Charlie Parkers furiösa och glimrande vackra saxofon gjort två decennier tidigare. Ornette Coleman piskade sina fingrar att inte spela de fraser Parker spelat. Därigenom visade han hur bebop var en närvarande frånvaro i och en viktig utgångspunkt för hans egen generations musikaliska uppror.

KULTURTEORETIKERN Henry Louise Gates har kanske skrivit mer än någon annan om hur den afro-amerikanska kulturen skapar sammanhang och mening genom att direkt och indirekt referera till olika element och erfarenheter med utgångspunkt i den egna historien och kulturen. Han talar om detta som en specifik form för signifying. Billie Holiday gjorde på slutet av 1930-talet en klassisk version av *Strange Fruit*. Ingen som hörde sången kunde undgå att förstå att den frukt hon sjöng om handlade om lynchingarna i sydstaterna. *Bye, Bye Blackbird* var en gladlynt slagdänga som den vita lynchmobben sjöng när de skändat och hängt upp de svarta kropparna i träden. När Miles Davis 1956 plockar upp denna låt, och med torterad trumpetton gör den till en blödande och smärtsamt vacker ballad, kan detta ses som uttryck för signifying. I den afro-amerikanska gemenskapen tolkades Miles Davis version som ett budskap till USA:s svarta befolkning att aldrig böja sig för rasismen. På så sätt kan musik bli till förkunnelse och motstånd.

Relationen mellan den svarta musiken och förkunnelsens talekonst hos präster och medborgarrättsaktivister är också något som träder fram i de intervjuer med svenska jazzmusiker som Bjerstedt gjort i sin studie om hur man kan förstå jazzimprovisation som historieberättande. Så talar exempelvis saxofonisten Nisse Sandström om hur Stanley Turrentines saxofon egentligen är en svart präst. Andra har hävdade att John Coltranes universella spiritualism är andra sidan av Martin Luther Kings planetära humanism. Så när dagens rappare ser sig själva som "preachers", "teachers" och "word warriors" skriver de in sig i en lång afro-amerikansk tradition där det etiska och det estetiska, det artistiska och det politiska omöjliga kan separeras från vartannat.

MEN JAZZENS improvisationskonst är inte och har aldrig varit ett uttryck som är begränsat till en exklusivt svart kulturell praktik. Bjerstedts intervjuer visar att musiker ser musicerandet som uttryck för det mellanmännsliga behovet av kommunikation, bekräftelse och förståelse. För att improvisationen skall kunna berätta en historia som berör krävs mognad och livserfarenhet. Vissa musiker, som den svenske saxofonisten Joakim Milder, går längre och ser det talade språket som en reduktion eller inskränkning. Orden tvingar in oss i en social grammatik som amputerar vår sensibilitet. Vår fascination inför musiken handlar om att den kan sätta oss i kontakt med aspekter av oss själva som orden inte kan uttrycka. Men musikens innebörder är omöjliga att entydigt precisera. De som spelar är inte heller själva i stånd att förstå vad de uttrycker eller ens vad de önskar att uttrycka. Det finns ändå en tillfredsställelse i nödvändigheten att spela det som måste spelas, att också utan ord berätta de historier som måste berättas.

OVE SERNHEDA

KONSTLÖRDAG

Kungsbacka konsthall:

- Håkan Elofsson
- Bombay Boulevard
- T o m 14 juni

Bilder tagna genom fönstret från en bil som sakta glider längs Bombays gator. Håkan Elofsson har berättat att tillvägagångssättet svär mot hela hans fotografiska hållning. Desto mer imponerar att han har låtit resultatet och inte den fotografiska ideologin avgöra. I fotografier i horisontalformat, hängda nästan kant i kant, som i ett gigantiskt panorama, tar vi del av ett gatuliv som annars enligt Elofsson blixtnabbt hinner "ställa om sig" så snart en kamera skymtar. Helhetsverkan blir svindlande, ett stort simultant färgrikt skeende fångat med en rytmisk pregnans som ligger lika långt från det indignerade socialreportaget som det pittoreska.

Göteborgs konsthall:

- Fast forward
- T o m 25 maj

Knappast hårdcurerad men dock curerad – av Jason E. Bowman, programansvarig för Akademin Valand. Hur nu den årliga vårliga mastersutställningen än faller isär eller håller ihop: ointressant är den sällan, så snart man fått grepp om kartan och kan börja uttolka landskapet. Några verk ger snabbt tydliga orienteringspunkter: Thomas Eliassons orgiastiska takmåling, Martha Perssons stora akvareller, Linn Lindströms stora installation – hur desorienterande den i sig än kan te sig, i sin undersökning av disparata konstellationer styrda av en logik som för betraktaren svårligen blir språk. Imponerar gör Martin Holm som i en parafra på en målning av Kiefer tar sig an hela utställningsrummet, i en avlagring av kollage från konsthallens utställningshistoria och ett måleri av det pågående, i det pågående. Klockan 14 i dag blir det performance med Adel Szakacs.

Varbergs konsthall:

- Bebodda rum
- T o m 21 juni

Desto stramare är utställningen i Varbergs konsthall. Kristina Matousch, Bella Rune och Anders Sletvold Moe söker sin utgångspunkt i hur kroppen bebor rummet och rummet bebor kroppen. Här förskjuter den

WORK OUT. Av Bella Rune.

minimalistiska hållningen tyngdpunkten från det visuella mot den förnimmande kroppens rörelser, konceptuell eftertänksamhet balanserar mot anslående geometrier. Kristina Matouschs centrala stycke blir också som "lämning" en garanti mot det översubtila: nu vit skulptur med många hål var den under öppningsdagen ett trångt rum för konstnären, vars tunga då och då stacks ut, ur varierande hål, lätt dreglande av kaffe, saft, kanske glass, av spåren att döma. En stark och humoristisk kroppsrumsfantasi också som beskrivning.

MIKAEL OLOFSSON